

לב להבין

הבנה ועיון במקרא על סדר פרשת השבוע

לב הדברים – ביאורי מקראות

אתם נצבים היום בלכם לפני יי א-להיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם ושמריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחנה מוטב עצה עד שאב מימיה (כט, ט-י)

יש לדקדק במה שפתח הכתוב בלשון רבים - "ראשיכם שבטיכם וקניכם ושמריכם כל איש ישראל טפכם נשיכם", וסיים בלשון יחיד - "וגרף אשר בקרב מחנה מוטב עצה עד שאב מימיה".

וי"ל שבתחילה דיבר לאותם הנמנים על כל איש ישראל - ועל כן כלל אותם בדבריו כחלק מהעם, אבל אחר כך כאשר עבר לדבר כלפי גרי התושב הנספחים לשרת את עם ישראל (עי' רמב"ן), ואותם הזכיר ביחס לכללות העם - וגרף וכו' מחוטב עצך עד שואב מימך.

לא יאבה יי סלח לו כי אז יעשן אף יי וקנאתו באיש יהוא ורבצה בו כל האלה התנוכה בספר הזה ומחא יי את שמו מתחת השמים: והבדילו יי לרעה מפל שבטי ישראל בכל אלות הברית התנוכה בספר התורה הזה: (כט, יט-כ)

פסוק זה מדבר ביחס לאותם שהזכיר קודם לכן - "איש או אשה או משפחה או שבט".

ועל כן אמר - "ורבצה בו כל האלה התנוכה בספר הזה" - כלפי היחיד, "ומחא יי את שמו מתחת השמים" - ביחס למשפחה, שימחה שמה מישראל, "והבדילו יי לרעה מפל שבטי ישראל" - אמור על אותו השבט שהלך לעבוד ע"ז.

אתם נצבים היום בלכם לפני יי א-להיכם ראשיכם שבטיכם וקניכם ושמריכם כל איש ישראל... לעברך בברית יי א-להיך ובאלתו אשר יי א-להיך ברת עמך היום: (כט, ט-יא)

המפרשים נתחבטו במשמעותה של הברית הזו, אחר שזה עתה כבר קיבלו ישראל על עצמם בברית ובאלה את מצוות ה', בפרשת כי תבוא. ויש שכתבו שחזר הכתוב בדבריו למה שהיה קודם הברית דכי תבוא. אך מלבד שאין משמעות לשון הכתובים כן, יקשה מהמבואר בדברי הגמ' במסכת שבת - שכני ישראל קיבלו על עצמם את קיום כל דברי התורה בג' בריתות, אחת בהר סיני אחת בכי תבוא וא' בניצבים, ומכאן אנו למדים שהיא ברית נפרדת לגמרי.

וביאר בזה מו"ר בעל ה'בן מלך' זצ"ל, דמה שנתחדש בברית הזאת היא ברית על היחידים, כמו שמוכיח לשון הכתוב שהאריך לפרט את כולם ראשיכם שבטיכם וקניכם וכו', שפנה בדבריו לכל יחיד ויחיד להזהירו של יפנה לבבו לעבור על דברי התורה הזאת.

וזה נצרך בעבור שכל האזהרות שהיו עד עתה נאמרו רק ביחס לכלל ישראל, ואשר על כן היה מקום שהיחיד בשמעו את כל דברי האלה יתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי, בסברו שכל האלות והאזהרות נאמרו רק לכללות העם, כאשר יעברו כולם על התורה. ועל כן נכרתה ברית עם כל איש ואיש מישראל, ואף הגדיל לעשות - וכלל בברית זו גם אותם העתידיים להיוולד עד סוף כל הדורות, אשר כולם יהיו כלולים בברית ה' ובאלתו.

כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָתָה
הוּא מִמֶּדֶד וְלֹא רִחֲקָה הוּא: (ל, יא)

אמר הכתוב ב' דברים ביחס לתורה ולמצוה - ראשית
"לא נפלאות היא ממך" - ביחס להשגתך, וכל אחד יכול
להשיג דבריה ולקיים מצוותיה. "ולא רחקה היא",
שאינך צריך לטרוח אחריה ולעשות דברים שלא בכוחך,
אלא היא שווה לכל נפש בכל מקום ובכל זמן.

וכנגד זה שב לבאר דבריו- "לא בשמים היא" - ביחס
למה שאמר לא נפלאות היא ממך, "ולא מעבר לים" -
ביחס למה שכתב - ולא רחוקה היא, אלא "קרוב אליך
הדבר מאד כפיך ובלבבך לעשותו".

ואתא כאן לרבותא ב' עניינים- 'לא בשמים היא' אחר
שהורידה משה לארץ. 'ולא מעבר לים היא' - כיוון
שהפרשה מדברת על אותה העת אשר יבואו עליהם כל
דברי הקללות, ויגלו מעבר לים, לכל יטעו לחשוב
שעיקר קיום התורה והמצווה הוא בארץ ישראל, אלא
גם בהיותם בארץ אויביהם בפיהם ובלבבם לעשותה.

וַיְצִו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת
הַשְּׁמִיטָה בְּחַג הַסְּכּוֹת: (לא, י)

המפרשים נדחקו בביאור פסוק זה, כיצד יתפרש מה
שכתב 'מקץ שבע שנים' - שמשמע בסוף השנה, כלפי חג
הסוכות שחל בראשית השנה.

אבל האמת היא שאין בכך כל סתירה, שכן מצינו בכתוב
שכינה לחג הסוכות בסוף השנה - כמו שמצינו להדיא
בקרא "וחג האסף בצאת השנה באספה את מעשיך מן
השדה" (שמות כג, טז). וסיבת הדבר היא משום שמועדי
ה' נקראו על שם התקופות שבשנת האדמה: האביב,
הקציר והאסיף (כמשנ"ת הטעם במקו"א), ואם כן - עת
האסיף נקרא סוף שנת היבול.

והנה בגמ' (ר"ה יב.) הקשו על פסוק זה - "שנת
השמיטה בחג הסוכות מאי עבידתה, שמינית היא" ומכוח
זה דרשו: "לומר לך, כל תבואה שהביאה שליש
בשביעית לפני ר"ה אתה נוהג בו מנהג שבועית
בשמינית". דבר זה נדרש ממשמעות הדברים, שמכאן
אנו יכולים ללמוד על עניין זה ששנת היבול נמשכת
והולכת עד גמר אסיפתו, גם לאחר סיום השנה, ואם כן
עדיין שם שמיטה על פירות אלו, וקדושים בקדושת
השבועית.

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֵּן מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה אֶנְכִי הַיּוֹם לֹא
אוֹכֵל עוֹד לְצֹאֵת וּלְבֹאֹא וַיֵּי אֹמֶר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת
הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (לא, ב)

ביאור פסוק זה ע"פ פשוטו הוא שיש כאן ב' חלקים,
ראשית אמר שלא יוכל לצאת ולבוא לפנייהם במלחמת
כיבוש הארץ, ומלבד זאת גם כן לא יוכל להיכנס עמם
לארץ להנהיגם. ועל כן אמר - 'לא אוכל עוד לצאת
ולבוא' - לפנייהם למלחמה. ומלבד זאת 'וה' אמר אלי
לא תעבור את הירדן הזה', שהיא גזירה בפני עצמה -
שלא יכנס לארץ ולא יוכל להמשיך ולהנהיגם.

ובכך נבין את המשך הדברים "וְיִי אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ
הוּא יִשְׁמִיד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם, יְהוֹשֻׁעַ
הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ", ולכאורה היה נראה
פסוק זה כסותר את עצמו.

אבל לפי הנתבאר יובן שתחילה דיבר ביחס למלחמה -
ועל זה אמר שה' הוא העובר לפניך להשמיד כל הגוים,
ולאחר מכן הוסיף ואמר - יהושע הוא העובר לפניך -
להנהיגם בכל מה שיצטרכו.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ
וְהִתִּיצְבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וְיִלָּךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ
וַיִּתִּיצְבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד: (לא, יד)

כל הלומד פרשה זו יתמה על מה שאמר הקב"ה למשה
'קרא את יהושע - ואצונו', ולא מצינו אחר כך שציווה
אותו דבר. ויש שפירשו שכוונת הדברים על מה שאמר
לו משה לאחר כתיבת השירה - "חַזַק וְאֶמֶץ כִּי אִתָּה תִּבְּיֵא
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֶנְכִי אֶהְיֶה
עִמָּךְ". אבל עדיין יקשה, שזה היה רק לאחר כל כתיבת
השירה, ומפני מה קרא לו להתייצב לפני ה' קודם לכן,
לפני שנאמרה כל פרשת התוכחה.

וייתכן שבאמת עיקר נבואת הפורענות נאמרה למשה
רבינו, אבל כיון שכל נבואה זו נאמרה על העתיד להיות
אחר מותו של משה, נקרא יהושע גם כן, מחמת היותו
מי שעתיד להנהיג את ישראל לאחר מכאן. אבל מה שלא
נתייחד עמו הדבור תואם את אופי הציווי ואת תוכנו -
שהרי כל מהותה של פרשה זו היא "ואנוכי אסתר
אסתר פני", ועל כן נמסרה לו בצורה כזו של הסתר.

לב לדעת – ענין בפרשה

וענתה השירה הזאת לפניו לעד – שירת הקשר הנצחי

ביום פרידתו מצאן מרעיתו, מתבשר משה רבינו מפי הקב"ה על הקשה שבתוכחות: "הנה שכב עם אבתיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרב ונעבדו ויהפר את פריתי אשר פרת אתו, וחרה אפי בו ביום ההוא ועזבתים והסתרת פני מהם והיה לאכל ומצאאו רעות רבות וצרות". ראשית לכל יש להבין את עצם ענינה של תוכחה זו, ומה באה להוסיף על כל הנאמר עד עתה, שהרי כבר נאמר קודם לכן: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך" – וכבר אז נתבשרו על הגאולה העתידה "ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה", וצריכים אנו להבין מה בא להוסיף כאן על כל הנאמר עד עתה.

והנה מיד לאחר מכן נאמרה לו שירת האזינו, שטומנת בחובה את תמצית העיניו והסבל שעברו על אומתנו בכל שנות עניה ומרודה, ואשר בעוונותינו נתקיימה כולה כבר לפרטיה, עד שכתב הרמב"ן בעניינה – "ואלו הייתה השירה הזאת מכתב אחד מן החזוים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי הא-לוקים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו, עליו השלום".

וכאן קמה תמיהה עצומה – הלא פרשה נוראה זו היה ראוי לקרותה בשם 'אלה' או 'ברית', ומה תגדל פליאתנו לראות שבשם 'שירה' תכונה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדו את בני ישראל שימיהם בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל", וכן איתא בגמ' (ר"ה לא). שהיו הלויים שרים אותה בכל שבת ושבת, בעמדם על הדוכן, בעת הקרבת קרבן המוסף, ולכאורה זהו דבר פלא גדול עד מאוד.

המתבונן בעניינה של התוכחה הזו, יראה שיש בה שינוי מהותי משאר התוכחות שנאמרו עד כה. עד כאן הפורענות הייתה בבחינת "כאשר ייסר איש את בנו יי אלהיך מיסרף", אבל כאן התחדש גדר חדש של פורענות – "ומצאאו רעות רבות וצרות" – הפורענות מתרחשת מאלוה, כביכול הסיר האב השגחתו מעליהם, והשאירם ליד המקרים. והנה בעת הזו אשר יהיו הצרות רבות ורעות כל כך, עד שמשמעות הדברים תראה כאילו הקב"ה נטש את עמו ועזבם לגמרי חלילה.

ולרוב גודל ההסתר יסרכו להאמין שהקב"ה הוא שעומד מאחוריו: "ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה". ועל כן ניתנה השירה הזאת להיכתב – כדי שתענה בהם לעד, לומר כי צורם הוא שמכרם וה' הוא הסגירם, וכל זאת באת לידם מאת הצופה דורות מראש שהכין לפנייהם פורענות זו מחמת רוב הרעה אשר הכעיסו לפניו.

הסיבה לפורענות חמורה זו היא באשר אין כאן סתם כישלון בעבירות אלא עזיבת חברית והפרתה לגמרי – "ועבדו ויהפר את פריתי אשר פרת אתו", וכנגדה באה הפורענות בצורה של עזיבה והסתור פנים – "ועזבתים והסתרת פני מהם והיה לאכל". לא בתורת תוכחה ועונש להשיכם למוטב, אלא כביכול הקב"ה הסיר השגחתו מעל בני ישראל, כמידה כנגד מידה על נטישת והפרת חברית, גם הוא יבקש, כביכול, לעזוב את עמו ונחלתו.

והנה המתבונן יראה שכלל לא מוזכר בשירת האזינו שיעשו ישראל תשובה לבסוף, ואף הגאולה המובטחת בה לא עתידה לבוא מחמת זכותם של ישראל. וסיבת הדבר היא מחמת שבאותו הזמן כבר יאבדו את חביבותם לפני המקום, שתחת היותם "בני בכרי ישראל", כינה אותם הכתוב "בנים לא אמן בם". ולכאורה היה נראה שמצב זה הוא חסר תוחלת ותקווה, אחר שאמר עליהם צורם ויוצרם: "אמרתי אפאיהם אשפיתיה מאנוש זכרם".

אבל כאן מתחולל המפנה הגדול: "לולי כעס אויב אגור פן ינקרו צרימו, פן יאמרו ידנו רמה ולא יי פעל כל זאת". לראשונה בכל התורה כולה, מתחדשת האפשרות של גאולה שלא באה מחמת זכותם וחביבותם של ישראל, אלא כל

כולה אינה אלא רק לכבוד שמים: "ראו עתה כי אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמת ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מִיָּדִי מִצִּיל". כאן נאמרה הבשורה הגדולה - גם כאשר לא יהיה זכות בידם להיגאל, וגם כאשר תמה זכות האבות - הגאולה תבוא כדי לגלות על ידה את מלכות השם בעולם.

והנה בברכת האבות שנתקנה בראשית התפילה, יש גם כן ביטוי לדבר זה. ברכה זו עניינה הוא השבח לפני ה' על דרכי הנהגתו את מקרי העולם - ועל ההשגחה המיוחדת על האבות ובניהם שנקרא שמו עליהם, ואשר מסבב את כל הנהגת העולם כדי להביא ולהכין את הגאולה השלמה. ולהשלמת הדברים נאמר בה: "וזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת, ומביא גואל לבני בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה" - במילים אלו אפשר לראות את תמציתה של שירת האזינו - גם כאשר ישראל לא יהיו ראויים לכך, מחמת אשר הפרו את ברית אבותיהם, הגאולה תבוא למען שמו כביכול.

אבל לכאורה יש בדברים סתירה מיניה וביה - 'וזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת, ומביא גואל לבני בניהם - למען שמו - באהבה' - נאמרו בזה ג' סיבות שונות לגאולה, א. מחמת מעשי האבות. ב. למען שמו. ג. באהבה - שאוהב את עמו ישראל. אבל כאן יש לשאול אם הגאולה היא בזכות האבות, למה נצרכה להיות למען שמו, ואם אכן היא כך, אם כן מה המשמעות של אהבה זו שלמענה באה הגאולה.

ונראה שהתשובה טמונה בראשית שירת האזינו - "כִּי חָלַק יְיָ עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", הקשר הוא כה עמוק - ועל כן עם ישראל בהם נקרא שמו ית', ורק על ידם יוכל להתגלות כבוד מלכותו בעולם. ואם כן - גם הבחינה הזאת של גאולה שהיא כביכול למען שמו, אף היא כל יסודה באהבה הגדולה, שראשיתה בברית שכרת עם האבות, והיא אשר יוצרת את הקשר העמוק בין קוב"ה וישראל, ועל כן גילוי כבוד מלכותו בעולם יכול להתקיים רק על ידם.

ועל כן מקדימה השירה ומציבה לנו ציונים - "זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שָׁנוֹת דָּר וָדָר" - התבוננות על המהלך של העולם, ועל התפקיד המשמעותי של עם ישראל במהלך הבריאה. ללמדנו שהקשר הוא כה עמוק ונצחי ובלתי ניתן להפרדה. "בְּהִנָּחַל עֲלֵיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצַּב גְּבֻלַּת עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - לעם ישראל יש חלק חשוב ומשמעותי בהיסטוריה, וגם כאשר לא יהיו ראויים מצד עצמם להמשיך ולהתקיים כעם, יזכו לגאולה השלמה למען גילוי כבוד מלכותו.

ועל כן בשם 'שירה' תיקרא, כאשר אין עניינה לבשר על הפורענות, אלא אדרבא - יש בה את הבשורה הגדולה שגם כאשר עם ישראל לא יהיו ראויים לכך ולא יהיה להם זכות קיום מצד עצמם, וגם כאשר תמה זכות האבות, עדיין יש כאן מהלך חדש של גאולה למען שמו - באהבה ובקשר הנצחי שתמיד ממשיך להתקיים, ואשר כוחו יפה גם בעת שיעזבו בני ישראל ויפרו את הברית שכרת עם אבותם, ואשר גם אז יוסיף להתקדש שמו על ידם.

שלוש שירות נכתבו בתורה, והם כוללות בעצם את כל דברי ימי עם ישראל. הראשונה היא שירת הים - שנאמרה על הגילוי הגדול שהיה בעת יציאת מצרים. השנייה היא שירת הבאר - על ההשגחה המיוחדת שזוכים לה ישראל בכל עת שעושים רצונו של מקום. אבל כאן נוספה ונתחדשה להם שירת האזינו, שהיא חובקת ומקיפה כל שנות דור ודור - על הקשר הנצחי שממשיך להתקיים בכל עת ובכל שעה.

ואם נרצה - נוכל לראות בכך גם את ענינו של יום ראש השנה - יום שבו הקב"ה מחדש המלוכה על עולמו, אשר בעת הזו אנו מקווים שנזכה ליטול תפקיד וחלק בגילוי כבוד שמים בבריאה, ומייחלים לזכות לחיים למען גילוי מלכותו בעולם, אשר יכול להתקיים רק על ידינו - חלקו ונחלתו, כמו שאנו מבקשים בברכת האבות: "זְכֹרְנוּ לְחַיִּים מְלֶךְ חַיִּים".

לשליחת הערות וכן לקבלת הגיליון ניתן לשלוח הודעה לכתובת: levleovin@gmail.com